

БИР УЧАСТОКТА

Чөөн-Хөмчүк районда 463 мекенден чыккан Чалаанада участкада тудугчулар партиянын XXIV съездинин шийгирлерин амандарга боттандылар...

Боллектив Чалаана хоорайда он алы аал ишти чурттаар ийи калт база ийи аал тургаар бир бажынарын чылым эгезинден бээр ажыгалаа кийркен...

СЭКП-нин XXII съездин аттыг совхозтун деишкери Бора-Хад, Куу-Дар, Маалды-Барык, Узун-Кара-Суг деп төрлөрдө дөрт чуртталга ба-

жыннары, 1200 хой кирер 4 кажаагар, совокхо төвүндө бир бызаа кжаагар база бо чылым ажыгалаа кирген.

Угүндө объектилерини тудушкунунга мекенден чыккан мурнакчы тудугчулары А. Суур-оол, И. Кара-оол, Х. Чимит-Доржу оларнын удуртканы коммунисттик куш-ажылдык бригадалары шыла-ран уюен. Бригадалар кел-жигунери М. Базы, М. Ор-тун, О. Комбу, О. Кертик-оол, О. Намгула, О. Нам-оол олар мурнакчыларын одуруулап дүштөй турар.

И. Кара-оолдун удурткан бригаданы «Чыраа-Бажы» совхозтун төвүндө 160 олуттуг школаны эң-не кыска хуусаада — буаун чартык ай иштинде тудуу доосканын ожаалап айтыры чутуаа.

Республиканын 30 чыл бодур онга улуг куш-ажылчы едишкенин ужуражыр база алган планын даалга-ларын болгаш социалистик ху-дөөжөлерин хуусаа бетинде акыр күсөдир дээш Чалаана-нын тудугчулары шуугуу ажылап турар.

М. КУНГАЖАП, Тыва АССР-нин алдарыг тудугжуу.

АЛДАРЛЫГ ТУДУГЖУ

«Тыва кобальт» комбинатын капитал тудугтары кидин тудуу туттунган турган 1965 чылда кааржаан дагжы К. Ш. Хурумаага комбинаттын удуртукчулары сүмөлзөннөр:

— Даг ажалдарын түр уеле соксадыр-дыр бис. Кыс-оол Ширимасевич, бо тудугга ажал-чы холлар чүдөн артык негетини турар дээрин биайр болгай силер. Ычангаш си-лерни тудугже шылаачер бо-дал тур бис, кандай деп бо-лоар силер?—Оон бээр Кыс-оол Хурумаа тудугжу болу берген.

Дүүгү дагжы, бөгүн тудуг-жу аларган штеринд санын хуну бүү өзү турган. Херээ болганда тудугжу апарганга ол бичи-даа хомудаваан. Удтпаанда гидрометаллургия пегини эң-не кыры—он ийги кыттын дегендеге ажылап тураа, хоочун тудугжу И. Шо-жук чешип келеш, анжак туд-жунуун сагаан ханазы хы-намчалыг көрүп тура, мынча дээш:

— Холдары шевер кижидир. Келер үеник мергежилдик туд-дугжу бо кидинде черле үнүп болур хире. Оон бээр, мында-га үр эвес үе эрткин. Тууагулаа-ла 9 чылдык мурун көрүп чорда, ажаа металлургия хуну тавар-шытыр Тыва АССР-ниң алдарыг тудугжуу деп хунула-ган ажал—эел чытпес. «Ал-дары» деп тыва үлгер Домж ажал, мергежил дугайында өттүр-ле сөлгөз-дир.

Тоску беш чылдык бо тола-ралык чылдык алдарыг туд-дугжу бизиң-ле туржунда «сагышты ири-биле, а таянын ажал-биле ажалдар дээштик улам соруктуг ажылап турар. Кобальттыг Хову-Аксы суур-нуу кол худумчуу-биле ажал-чы нанж-хептиг ийи-эр, херээ-жөн кижилерин чоктап турар-ын кижир артеп, кежээ үргү-чү эскерер. Олар Кыс-оол, Шир-имасевич биле Сарыг-кыс Ан-дреевна Хурмаалар-дыр. Ка-мыт-даа тудуг херээге ниги дүрү-биле бердинген иши кил-жир ол.

Өг-бүдө бо хүнерде Хову-Аксынын ортукмаш колхозинин капитал септелгенинде ажал-лап турар. Өгүнүр ээ ээи дөрт көст школанн үшү казым-нык септелгенине киржи тур-ла чед берген бис. Сарыг-кыс Андреевна ол-ла школаа ше-верлекчилер бригаданын ке-

жигүнү. Ажалчы киж ажал-чы-биле кве дээр өөл. — Уругларын школазын өй-шаванда эки шылардыг сеп-тээр дээш бугу кужууштуу сал-мыл-турар бис—деп, ажалдык бичин чайгыг минутазында туд-дугжу бистин-биле эвилес чут-гаалажыл олудуу.—Ажыгалаа киргенден бээр он чыл оран-чок ашкан, септээр үези келген школа бо. Ылангыч сонгала-рындын эви баксарлап, хажыг берген болур чүве-дир...

Кыс-оол Ширимасевич белен болу берген сонгаларын биске көргүстү. Шевер холдарын кылган ижин магадала-биле көрдүсүз. Бригадир В. Кулжин-ниң удуртканы тудуг септелге участкагууно бо бызаачылар бригаданында хоочун тудугжу Б. Кыргыс, И. Воробов база өскөлере үлгер-чижектик ажылап турарлар. Бригада школаның септелгенин август 25-те бурун доозар хүдээлгени алган.

Кыс-оол Ширимасевичтин куш-ажылчы намдары «кобаль-тыг комбинаттын төгүзү-биле холбаштык. 1950 чылда-ла бо черге геология-инженер партияны турда, ол өлүгү кө-жүп келеш, Кара-Хаянын ча-жыттарын тавышкан. Даг пеге-ажыттын, кудер шылар ажылыгынар негетини келир-ге, чер алаага чымштыг ажал-биле чеди чыл иштинде ачыр-дачыр тутуу, бергелери-н шидап эрткин. Оң дараазында тудугга киреш, холушак мергежилди шигээдип алган. Бетончу, бызаачы, арматурщик дээш капитал тудугга херек кол мергежилдерин хой ну-руузу ол кылып билер.

«Кеженин мурунча—хуну-да, чалааның мурунча—хо-чу» деп тыва үлгер чутаа ам-гы үеде улам коску аларган. Эш К. Хурумаа кызымаккай үр-түндөлдүг ажылап дээш чадгыс эвес улаа шакият-чы. Мурнакчы тудугжуну херек куруу комбинаттын Хун-дэе сабырзаада астымак. Кыс-оол Ширимасевичтин улуг огул Яков Тес-Хем районда тудугжу, уруу Нажедаа—ком-бинаттын профпарторгозында ажылап турар. Арткак үжү-школаа өөренип турар, ол кей-мерлер база ачазынн соон салгаар тудугчулар болуру магапчок.

О. КОРОДА.

КОЛЛЕКТИВТЕ ХУНДУТКЕЛДИГ

Кызылдың алгы заводунуң коллективни тоску беш чылдык дөрткү тодарычы чылдың планын оонадаларын чүглө долдуур эвес, харын ажыр күсөдир дээш социалистик чарышты калбартын. Оң түнелинде заводтун амыл-ишчилери бо чылдың эрткин алды айларынын планын 105 хуу кылдыр күсөткен.

Эрткин чылдың ол-ла үези-биле деңизерге, бугурулгенин нинти кемчелинин өзүлдөш 105 хуу, куш-ажылчы бугу-дукчулу 105 хуу болган. Бугурулгедө М. Ленинниң удуртканы бродня идиктер мылар бригада чартык чылдың планын ажыр күсөткеш, социалистик чарышты тин-лекчи болган. Ычангаш ижин дарааныччызы М. Ондар чарышка тинлекчи болган деп санаткыш, коллективтиң хун-дуктелини чаалап алган.

Тодарычы чылдың социалистик чарыгына илеп-кейлиг киржип тургаш, бистин ажал-ишчилерин чыл планын хуусаа бетинде күсөдиринге бугурулгелер—деп, ол бугурулгедиг чугаалап турар. Ычангаш чарыштын тугун бедик тудуп, оң боттуун чедиң ап тургаш, бодуустун амыл-ишчысы нинти мадурлуунунуң чедиң ап шыдаар бис.

ЧУРУНТА: мурнакчы дараанычы М. Ондар ажыр үе-синде. А. СОДУНАМНЫҢ ФОТОЗУ.

Хой ажылы — аныяктарнын шалыпчы херээ БОТТАНДЫРЫП ЭГЕЛЭЭН

Бистин районунуң комсомолчулары болгаш аныяктары тоску беш чылдың тодарычы чылдың планын оонадаларын чүглө долдуур эвес, харын ажыр күсөдир дээш социалистик чарышты калбартын. Оң түнелинде заводтун амыл-ишчилери бо чылдың эрткин алды айларынын планын 105 хуу кылдыр күсөткен.

Эрткин чылдың ол-ла үези-биле деңизерге, бугурулгенин нинти кемчелинин өзүлдөш 105 хуу, куш-ажылчы бугу-дукчулу 105 хуу болган. Бугурулгедө М. Ленинниң удуртканы бродня идиктер мылар бригада чартык чылдың планын ажыр күсөткеш, социалистик чарышты тин-лекчи болган. Ычангаш ижин дарааныччызы М. Ондар чарышка тинлекчи болган деп санаткыш, коллективтиң хун-дуктелини чаалап алган.

Тодарычы чылдың социалистик чарыгына илеп-кейлиг киржип тургаш, бистин ажал-ишчилерин чыл планын хуусаа бетинде күсөдиринге бугурулгелер—деп, ол бугурулгедиг чугаалап турар. Ычангаш чарыштын тугун бедик тудуп, оң боттуун чедиң ап тургаш, бодуустун амыл-ишчысы нинти мадурлуунунуң чедиң ап шыдаар бис.

ЧУРУНТА: мурнакчы дараанычы М. Ондар ажыр үе-синде. А. СОДУНАМНЫҢ ФОТОЗУ.

ТҮҢНӨЛ ҮНГЕН

«Сүт-Хөл» совхозтун ажал-ишчилери тодарычы 1974 чылда тура-оруктур ажылап турар. Олар боттарында алган социалистик хүдээлгелерин бо чылдың баштайгы чартында сүтү 1540 центнери дужаар тургаш, 1635 центнери азы 106 хуу, ээти 1370 центнери салар тургаш, 1380 центнери саткан, 107 хуу күсөткен. Төрүн муракчы 3000 тонна дүктү бээр дээш республиканың хой-жуларының хүдээлгенин күсө-диринге боттарынын тудуг-жууун кирер дээш сүт-хөл-чүдөр бугу-ле хемчелгени алган. Чартык чылда 190 центер дүктү дужаар тургаш, совокхо 258,6 центнери дужаап, планын 136 хууга күсөткен. Бир баш хойга оонаштыр ормуа-биле 1,68 кг дүк киргил алыр тургаш, 2,1 кг дүктү алган.

Мая толун менди камгалап алыр, сүтү, дүктү, ээти бугу-дурини көвүдөдир дээш чарышты калбартып, ажал-ишчи-лерге моральдык база мате-риальдык дөстүмүш кутелди-рин, сабырлар, фермалар, хойжу бригадалар, дүктүс ма-лынын ортузуна социалистик чарыштын түнелин доктамап үндүрүп, шыларын шылап муракчыларга тыпсып турар. Оон түнелинде, бир эвес эр-кең чылым 100 хойга оонаштыр 90-дан 120 центер хураган алган муракчыларын саны со-вокхо 17 турган болза, а бо чылдын олар 31 апарган. Чүт-ле 100-тен өрү хураганын бе-лян он ажал малчыларын алган. 100 хойга оонаштыр 120 хура-ган алган Ондар Муруунаын, 114-тү алган Монгуш Чамбал-оолду болгаш өскөлери-даа адал болур. Чаш мал камгалап алыр талазы-биле 4 хойжу бри-гаданын аразында чарышка 100 хойга оонаштыр Сайыр-ны (бригадирин Монгуш Чам-бал-оол, партбөлүк организак-чызы М. Натиг) бригаданы 103 хураганын алган, бирги черин ээлеш. Шеленин хойжу бригаданы 100 хойга оонаштыр 99 хураганын алган, Сабырлар-нын алыр, мал талун менди камгалап алыр талазы-биле Ишкин сабырын (партбөлүк организакчызы Монгуш Давар-оол, аргак эге организакчызын секретары Дамба-Хуурак Дайыны, калээ Совет дарганы Тудуш Топур-жыр, Ычангаш хой-хөй ком-сомолчулар болгаш аныяктар Чөөн-Хөмчүкте Ак-Хөй бол-гаш Хеймерек Ондарларын кыйгырыны деткип турар. Хоо-чун хойжуларын арга-дур-жулап өөренип, оларын бунянын ижинин талентиг салгакчылары болуп, олар мал ажалынны муруну оду-рууга туржур дээрине хан-нызы-биле бугурур бис.

Иван САДИ, Чечен САДИ, Эрзинде «Мөрөн» колхозтун № 3 хойжу бригаданын аныяк хойжулары.

ХУУСААЗЫНДА КИИРЕП

Танды районда Тока аттыг совхозтун тудугжу бригаданы тоску беш чылдың тодарычы дөрткү чылдык боттарынын мурунда салган планын оонадаларын чедишкенин күсөдир дээш кызымаккай ажылап турар. Сов-хозтун чугаа шөр мал белин 30 муу, А бо малы база кылыт. Ычангаш эки шылар-дыг кажаалар, малчынарга оран-суур база хөй херек. Ол айтырыже совхозтун дирек-циязы болгаш парткомуну кич-тегейин угуланырып кел-ген. Совхозта кол проаб коммунист О. Шумакотун тудуртканы тудугчулар коллективин бо талазы-биле элөөн ажалдарын кылып, байдалды көскү экижиткен.

Бригада ай санында пла-нын доктамап күсөдир кел-ген. Бирги кварталда 7 чаа бажын ажыгалаа кирген. Ам-гы үеде Чал-Безит ферма-

зында бола мал турар ийи улуг коруу («Супак» сов-хозта ишкан) кидинин тур-пар, ону октябрь айда ажы-галда кийренин бригада шийтирдеш. Совхозтун туд-дугжу бригаданында комму-нистер болгаш комсомолчулар хөй. Олардан «1973 чылдын социалистик чарыгынын тин-лекчизи» деп херек земзөниң эдилекчизи бригадир И. Ондар, тудугчулар Ч. Топта-оол, Ы. Биче-оол, М. Багай-оол, О. Бурбуну өскөлөргө үлгер-чижектик ажылап тур-арын айтыр артык эвес. Олар — тудуг талазы-биле элөөн каш мергежилдерин шийтедип алган кижилер. Совхозтун тудугчулары тем-пийн кошкатып, тур-гаш, арткан объектилерин айтырып хуусаазында ажыгалаа кийрени болур.

С. БАЙЫР-ООЛ, тудугжу.

ОЛАРНЫҢ БЕЛЭЭ

Ногаячтыгынга Чыраа-Бажы суурда чаа тудуглар неможил, чүк-чүгүнө калба-рып олурар. Суурнуң төп судумчузуна 65 олуттуг ин-тернаттын тудуу бедип, балды, дүрө чангылааны, улуг үеде бүдүп турар.

Мында хоочун тудугчулар-га аныяктарын эштеп каан. Икиг-даа бола ажал чай чок Чалаанада 465 дугарлыг КМБ-ның Иргит Доржуга удурткан бригаданын инаа ажылап турар. Бригада СЭКП-нин XXII съездин ат-тыг совхозка 2 аал чурттаар ийи бажыны, 100 баш хой кирер кажааны Бора-Хөлдө тудуп дооскан. Тудугжу бри-гада бо чылдың бирги чарты-мын социалистик чарыкынга ийги чери элөөн. Тудугчу-лар О. Монгуш, Б. Монгуш, К. Ооржак алар аныяктарга боттарынын мергежилди амчылап берип, хун норма-нын 130—150 хуу күсөдир туралар.

Мында ажылды үрей кыл-дыр, шак үзөр, арагалаар чо-рук чок. Шүптү чангыс эл-септедилдик, шынгыс чуржунуг улус. Ажалын бугуручу-лун, шынарды доктамап экижидери тудугчуларын беликени социалистик хүдээлге-линде көрдүнгөн. Бо хүнерде интернаттын тудуу шалып-чын чоруп турар.

— Совет Тыванын 30 чыл оюнда Чыраа-Бажы школазы-га соңсөр белээвис—интер-натты август ортан үезинде бүрүн доозар бис—деп, брига-дир Иргит Доржу чугаалай-дыр.

Мөчөк-мөчөк шынганыр-дыг, куш-ажыл-биле чалгын-налган, могаар-турары бил-бес, шевер холдуг тудугчу-ларын белөөн суурнуң чогу-удавас хүдөөп алыр.

ЧУРУНТА: мурнакчы тудуг-жу Монгуш Ортун-дур. И. ЗНЕП-ООЛ, Авторнун фотозу.

БҮЗҮРЭЭР БИС

Хойжу болур хүдээливи-биле ажалдаанымыстан бээр бис ам чедиги чылдын ийүрүнче кирдинис. Баштайгы үеде мал ажалынга арга-дуржулга эвээш болганмын хойну зоо-техниктиг болгаш ветеринар-дыг негеделер баугар алаал-тежеринге бергелер турган дээрин чугаалаа чогуур.

Мурнакчы малчыларын дуржулаган өөренип, хоо-чуннарны, специалисттерин арга-сүмөян ап-дургап, бер-гелерин алып эртин, хойжу-нун чымштыг ижинге залым-гы, дуржулганы чоорту чедиң ап тур бис.

Тоску беш чылдың тода-ралык дөрткү чылдык чус баш хойга оонаштыр 99 хура-ганын ажаап өстүрүр хүдээл-гелиг бис. Ам бо хүнерге те-дир, коланымыста 328 хой тө-рөөн, оларын хураганын шүптү онча-менди. Чус хойга оонаштыр 102 хураганы камгалап алар, оон продукту-

луун бедидер дээш бугу арга-нысты, кужуушту, чүткүлү-вүстү салым келдинис. Төрүү хойну чымштыг ижини бергелерин көрүп, ажалы-ныска улам-ва хандык-шып, мергежий берди-нис. Ыжынын хойу-биле ту-дуп, эмирин тургаш дорту-дур өстүрүп каан хураганын колан долур дешкижиң, ойнан турда, магаалын чүү дээр! Бо дээрге куш-ажылды өөрүшкүзү, оон чагай үр-түнели-дир.

Тоску беш чылдың тода-ралык дөрткү чылдык чус баш хойга оонаштыр 99 хура-ганын ажаап өстүрүр хүдээл-гелиг бис. Ам бо хүнерге те-дир, коланымыста 328 хой тө-рөөн, оларын хураганын шүптү онча-менди. Чус хойга оонаштыр 102 хураганы камгалап алар, оон продукту-

да бар. Амгы үеде 10 тонна сизени, 15 тонна өдөкти кыштада белеткен адымыс.

Хойнун баш саны өстүрер, оон продуктуун бедидер тала-зы-биле чагай ажал-херек-тин чедишкени билит, мер-гежилдик, аныяктарын ички холдарында, чогаалычы ижинден улугу-биле хамаар-жыр. Ычангаш хөй-хөй ком-сомолчулар болгаш аныяктар Чөөн-Хөмчүкте Ак-Хөй бол-гаш Хеймерек Ондарларын кыйгырыны деткип турар. Хоо-чун хойжуларын арга-дур-жулап өөренип, оларын бунянын ижинин талентиг салгакчылары болуп, олар мал ажалынны муруну оду-рууга туржур дээрине хан-нызы-биле бугурур бис.

Иван САДИ, Чечен САДИ, Эрзинде «Мөрөн» колхозтун № 3 хойжу бригаданын аныяк хойжулары.

ВОЛГАНЫН ШӨЛДЕРИНДЕ

Ульянов ОБЛАСТЬ. Беш чылдың тодарычы чылдың дүмүт ажаап алышыны Волга чогуу-нун шөлдеринде ижини ту-лүткүн. 6 муу ажыг-ком-байн тарза шөлүндө ажил-

дап турар. Оларнын иш-тинде барын бир муң хире-ди «Нолос» болгаш «Нис» дээр чаа машиналар бооп турар. Областың тжыл-агылга-

ры 74-түң дүмүдү-биле кирүүне тарза садарын, беш чыл далаганын күсө-дир деп шийтирилзэн. Бо чылдын тарза шөлү эрткин чылдазында 21,5 муң

гектар хөй. Төзөн чурттуң шыгымарына 1800 тон-на тараны урар. ЧУРУНТА: Новоспасск районун «Ильичиниң ча-гыы» колхозтун таразы

чына чагай. Ында күзүн дөңгө, тарзан нөм-тара-ны ажаап ап турар. Ю. БЕЛОЗЕРОВТУҢ ФО-ТОЗУ (СЭТА-ның фотохроника-зы).

ТИЛЕКЧИНИН АДЫБИЛИГИ

Санчат Шулуу хөй ка-дарган, чаа-за алды чыл четкен. Бо аразында ол хойну ажаап, өстүрериниң чажыттарын дуржулагалыг эш-өрүчкөн өөренип алган.

Хойжунун куш-ажылчы көргүзүү чыл келген туду-на бедип келген. Моон алырга, ишчинин ажалы-га мергежилди өзүн өрганы ол. Ону Санчат чүглө кы-зымак, шуугуу чоруктун анызында чедиң алган. Тоску беш чылдың тода-ралык чылдык совхоз-тун хойжуларын бар «ога-ларын санап көргөш, бедик-кен социалистик хүдээл-гелерин алган. Санчат Шу-луу чус баш төрүү хойга оонаштыр чус хураганын доруктуруп өстүрерин аа-

заап. Сөстү сөздөрү белен, ону, херек кырынга ботта-дырар берге деп чүвени казычы эки билер. Ычан-гаш чылдың эгезинден бээр хойларынын ажаала, кем-герилгезинче, казымнн шы-таарыштарыныче кол ичи-тегейини ол угуланырган. Хойлар кыштан хур ишкан. Чаш телду хүдөөп алдыры-га эки белеткенен. Хары-салгалыг кампания — хой олдаашкынын үезинде каларчыларын, сакман-шктеринин куш-ажылны ийи организастаан. Түне-линде чус баш хойла-на чус хураганын доруктуруп өстүргөш, Санчат Шулуу «Тээли» совхозтун хойжу-ларын аразында сөнжа-

ликтиг чарыштын тинлек-чизи болган. Бир башка оонаштыр 2 килограмм 300 грамм дүктү кыргыл алган. Ол амгы үеде Биче-Оо-рутуун Ак-Белдирини се-рини, өлтүтү тайгаларында чайлап, хойларынн се-миртигенин эки органи-застан турар.

Хойжу болууну кужу-би-ле кыштаан септеп алган, 15 тонна эки шылардыг сиз-гени белеткен азыры-биле сизген кезилгезинче кир-пекен. Муракчы ажал-ишчи-нин чуртун республиканын Худуулап самбырамында кийркен. Х. СЕДЕН, Бай-Тайгэ райын.

СОРУЛГА—УЛАМ ЭКИ ӨӨРЕНИР

Эркен районда шунту 2 ортук, 3 сес чыл школалары бар. Мычара оларнын иштинде Морен сес чыл школы (директору Т. Баанай) өөредилге-иштиндеги акылдык бекке денелге тургузуп, эртен өөредилге чындаа өскөдөргө үлгөр-тилектик ачылган. Мында башкылар коллективинин кол өзө — комсомолчулар. Башкыларнын комсомол организациясы шунту 15 кезгилүүгү.

СӨКК-нин XXIV съездинин төөгүттү шимтилерин амырларга боттадырып база комсомол В. И. Лениндин азын тымскаанга бээр 50 чыл өөдөдөргө, Совет Тыванын 30 чылыз туткун тура, школада комсомол организациясы ашык салгады өөредилге, кижилер ажил-хөректө хөй күшүгү үдүргөн. Комсомолчу башкылар бо ажилды турарында нийти бөлүктөгү шынарлар бектеринче, өөредилгелер ортузунда кижилерге азын күш-тилектеринче көл кичээлери үдүлдүргөн турган. Ичтанган комсомолчу башкылар тур-туурунда бектерин социалтиг хүлөө-

шамчешкинни хоочуннары-биле ужуражылалар бо-ла болу бээр. Школада бүгү комсомолчу башкылар — иштинде «Билги чокта коммунизм тургустумас» деп девлетин ада-биле класстар аралынын социалтиг зарылжып өргөнө-таш.

Ийги чартык чыакын түн-нелин баугар 6-гы класе тым-декти болган. Ол мынкаш өно-нер дружинанын 4 өрүмү «Безде беле!» деп марша бериниле. Дружинанын ийги чартык чыда өөредилгеге бирин чартык чылдык ден-нелин 6 хуу өскөн. Комсомолчу башкылар иштин, даштыкыда байла, республи-канын, районун куш-ажыкчы чедикшилерин коллективте школанн радио бедилрин дам-чыштыр тавыштарынын докта-маал организандар келген. Неделга саында политинформачи башкылар комсомолчу поли-тиктике өөредилге эртин, өң-биле перелестерин школа-нын, төрөн кохозунун тур-густуугулаан төөгүтүн көргү-сүн алыбнар дерилгез өө-редилгелерин дүктү-биле кыл-дынш келгенни айткыста чо-гуу. Совет өргө-загырга дээр демиселин болган кохозчу

решиларын, дислуттарын, ташы, тоолдар, үлгөр-до-муктар болган тышымктар доктелерин доктаамал өргөн-өзөткөн келгенер. Чамдык кез-жөөлөргө аттары оларын до-дарий керенеш турар: «Ал-дын күс», «Алло, талант-лыгларын дилет турбис», «Хи-мия шахжэ-чүдүлгени сөгта-дыр тур». Ол мынкаш канын бир улуз өргөткөн, чөгалты кижилеринин юбидейин тавар-ыштыр база кезжөөлөр чорт-тууну турган.

Май айда школынын комсо-молчу башкыларынын хөй-ниити, политиктиг аттестация-зы эркен. Ол өөредилге, ки-жидилге ажилын акижиде-ринге өзүм болган. М. Ми-шижа, С.-Б. Сагаачы, А. Сай-лына, А. Садыкова боттарынын хууда пайызын чедикшилик-тиг күтүскенерин, тур-туу башкылар турар эртендеринге 100 хуу өөредилгеге чедик алганар.

Ол мынкаш кыкчы үдө кол-хокка шеф дузламчылык көр-гүсүн жамал тачал алганар. Комсомолчу сүбөтиникке коллективти өң иштиндеги кир-кир келген. Он таралыкчы-лары нийтин-биле 210 рубль

УЗБЕК ССР. Фергана шыназын чон шүдүктөй араак «хор-сарыг чимистик өрм» джигер. Кижилеринин ажил-ижи биле угаан-эртенниг ачымында ол шынаа катан чалымтай берген чурттан турар. Биледе пор, маалганат туткан бөжипнарды бөкчө суурлар турган черлерде, нөгөн шыргалар аларган садтар биле хөвөш шолдеринин аралында агрошорайлар тургустууну турар. Оларнын бирээни — Андижан областын Ахунбаев аттыг кохозунун төп сууру. Хөвөшчө ол улуз ажил-агый сошка, экономиктиг хөгжүдө планн боттандырып турган, кызэ ажил-ишчилеринин амырлар-чуртталганын ишпей-лиг чартыг турар. Ук планын амырларга боттандырыпга чыл дургузуна 3,5 миллион рубль хемчээдиг орулганч хөй кезин болур ажи-хөректин үдүрүп берип турар.

Өөренич чораш ийиксе Совет Арми-нин хүрээлениге шери албаны эртин турган чымил белги аныктар хамаан-чок, хоочун чурткакчылар бекин Лүгүмбек суурун арай деп танчыр аларган. Саң дорт дегем алес-кудучулар аралында чурт-талканыч чаа бажынар бар аларган. Бо чылым кохозчуларнын база 80 өң-бүдөз чаа бажынар аларында белестенин турар. Суг дамчыдылган болган газ панталарын ажилдары кохозтун төп сууру ха-маанч, ирраки хөвү тургаларынын бе-зин амырларынын анал-ла аян-ишчиниз аларган. Кохозтун автоматтыг харызыа бедилер телефонажыр акжиги кожаныа бригада, республиканын наймысады-биле каян-лаа харызыгыра хаалтар.

Колхозта механизаторлар өөредар курс ажилдап турар. Бо чылым 35 кыс шы-мылга алган, амгы үеини тракторларын, комбайнларын чолаачылар берген.

Кижилерге салгы салымшыныга бү-үр-дөй хары кылдар таражылар шүдү-гү ажилдап турган, кохозтун шымык ажил-агый кылдар саймыраткан. Эртен чылым хөвөш дүдүдү чагай — бир гектар чылым 41,5 центнер болган. Ам «ах адамн мастерлери бир гектардан 45 центнер чыг-хөвөш дүдүдү алыр, дүдүдүнүн тозан хууун машиналар-биле ажаан алыр деп хүлээрге алган.

ЧУРУКТА: кохозтун культура болган аштыкыла паркында мр, ташынын бөг-тывынын ансамблин көргүзүп кы-лы турары.

О. ПОРХОВНИКОВ биле А. УСМА-НОВТУҢ фотоу. СЭТА-нын фотохроника-зы.

ШИНЧИЛЕКЧИННИ ӨШПЕС ЧУТКУЛУ

Алардыг физик К. Л. Капина 80 харлааны-биле холбаш-тыр Ленин ордени база нийти «Кадым болган Маска» деп адын медаль-биле шаднаккан. Эртенденн төртүтүнгөн че-ринге оң хүлөр тургустуу берген.

Чарбиги чылдарда хөй-хөй чурттарың өртендерини атом дүрүзүнү тургузуну шимчелде-гезиледе, дүрүзүлгелер кылмы-рына койчу күшүгү магниттиг шөл хөрек аларган. Кай-гамчык улуз тургузуп-дерилге-лер бекин чотуур ажилгы биле-ри шылдаас болган. Ычан Кебриддизин медал чедө хо-нуу келген: оң техниктиг шимтирин Петроградта Агилаже эртен азы-биле чо-рукка ашык орус физик Петр Капина тым кыян!

Петр Леонидович Капина 1894 чыла Петербург чанында Кроштадт дээр алай шывозни-неде төртүтүнгөн. Оң алаам генерал дуздалыг шери и-жесери джык, а азын чөгал болган башкы ажилы кылган чораш. Ортук үчүленин доокш, Капина Петербург-тун политиктиг институту-га кирип алган, ичылдаа-ла оңу доозуп четкызын деле-гейин бирги дайын кыпты-гып үтпес. Анык эри ишге-ке келдир берген болган ол челек хаа санитар отрядынын чолаачы бооп, фронтта турган. 1917 чылда Октябр революциянын соода шери-ден чыгып келген, инсти-тутка катат өөренип эгелен.

1918 чыла, ажил-агый үр-дүлүшүнүн эң берте үезин-де анык социалтиг хүрени-нин казанын шимтирин-биле физик А. Ф. Иоффе Россияга баштайгы эртен-иштинде ин-ституттарынын ботталып Пет-роградка үндөлдөргө болган Капина оң ажилдыкчылар аларган. (Ам оңу ССР-инк Эртендер академиянын А. Иоффе аттыг физик-тех-никтиг институту дээр).

Уш чыл болганда Совет ча-лаа элэн кай эртендеринин даштыкы чоруткан. Профес-сор Иоффе азын Капинаны база чорударын дүлүн. 1921 чылдын майда ол Англияга че-де бөргө, оңу Кебриддиз университетинин Капинаны ла-бораториясына Эрнест Резер-форд хүдүн алган. Алаа анык эртенден алфа-кезе-ктерин өөренип, солонго-дөр-төккө кыска үедө моон-нестинин магниттиг шөлду тургузарынын аралы ажил-дан кылган. Дүргөке бичи-нин иштинде улуз шыдалыг току эртиндерге ол кончу-т күшүгү магниттиг шөлду ты-мылтырган.

Капина чоорту чыас темпе-ратура фюзкозынга шимчи-ледерге шилди, эң соок бай-дады тургузарына ажилгы, гелийн болган водородту суугадырынын аралынын сү-мелээ, кызыр 263 градус температурага ажилдар баш-кык компрессордуг гелийн суугадыкчылык тургускан.

1934 чылдын чынында Петр Капина Москвага чынып келген. Оң ажилдарына-ла, азын үдө аралыг алар-ган, ССР-инк Эртендер Академиясынын физика пробле-маларын институту тургус-кан. Ол эң күштүг магниттиг

ЧАЙГЫ АЖЫЛДАРНЫҢ ТҮҢНЭЛДЕРИ

Республиканын школарын-иң техниктиг бөлүмдеринге бо чей эртен өөредилге чы-лында кылдыган ажилдарын отчөдү болган. Бир-ле ду-гаарында «Аныктарнын тех-никтиг чогаалдыгы» деп деле-гелге бүгү техниктиг бөлүм-дерин ажилдарын хаара тут-кан. Ол ажилде урууларынн техниктиг чогаалдыгы аралы-ның өскөнүн, бөлүмдерге өөренип турган кайы хире хөйү билеп аң азы-бүрү мо-делдарын, үрөн-шөв ажил-дарын кыл турарынын тер-чилик болган.

Туранин №1 школарынын, Тапты районун школарынын, Бай-Тайганын Кызыл-Дар школарынын экспонат-тарынын чаныга көрүктүлөр үр доктап, улуз солургал-биле танымал тургузууны — олар-нын ажилдарына улуз үнө-лө. Ол дегелерге 10 район-нун, Кызыл хоорайнын шко-ларлары, школанн дашкар улуур албан чөрлери кириш-кен. Дегелерге эң ак ажил-дарын, модельдерин кыргын 13 өрөшкни халас пүтека-лар-биле Москвага чедип, Бу-гу-агыла делегелерине кириш-ке келген. Оларын аралы-нда республика делегелерине бичи берип алаан Тапты рай-онунда Э. Эртен, Бай-Тайга Чоюн-Хемчин, Мычуга-Тайга районнарын школарларын өөрениктер чораш.

Июн айда азын-адуу-авто-моделинде республика мар-гылдаары эртенден. Суло-моделинде маргылдааларга 7 команда, оң иштинде район-дарын 3 команда киришкен. Бирин черин Кызылдын Пи-онерлер бажыкчынын ийгилиги Чаа-Хөл ортук школанн

дан болган Барыма-Хемчик районуун Шекспир ортук школазына ийи команда киришкен. Оң киржичиле-ринден шыгаларына Тага-рог хоорайга болган авто-моделиндеги Бүгү-агыла маргылдаанын киржичи дүржүлгөтү автоматчы-лерин арга-мергелдин өө-рени билеп алган келген. Авто-моделинде тидектилер Иза-рлово хоорайга болган Бүгү-агыла маргылдаанын рес-публиканын школарларынн эр-талдарын камгалышар.

Республикага болуп эртен-ден техниктиг чогаалдыгы делегелерине, маргылда-ларга киржичиле кылым, бүгү школарын хаара туттайт ийи хомудунин. Оңу судо-авиа-автомоделиндеги маргы-лдааларынла көрүп болур. Оң кол-ла чылдаанын шко-ларда ол чиктиг болган өскө-дөз техниктиг бөлүм-дөрү.

И. ОНДАР.

УРУГЛАРНЫҢ ЧОГААДЫЛАЗЫ

Урууларын алгалаан, Авто-моделинде киришкен 5 коман-дын республиканын анык техниктер станицынын ко-мандазы шыгаларын. Орта Ту-ран, Сарыг-Сеп, Хову-Аксы школарынын командалары база эң белестелдин көрүс-кен. Республикага бир дугар болуп эртин турары авто-моделиндеги маргылдаанын Анык техниктер станицыны-

лерин удурутуп мергелдин башкыларын, бөлүмүн кич-ээлдерине ажилдар матери-алдарын болган керекселер-нин чогуна, школар уду-руткучуларынын техниктиг чо-гаалдыгы, оңу нентердинче чогуу хичээлге салбайн турарында.

Анык техниктер станица-зы республика делегелерин болган маргылдаалары эртен-ден адыла бо чыныг дүржүлгөтү техниктиг чога-алдыгы нентердинче чыра-кычыл ажилдарын кыл бол-руткан. Кызыл чогууна Лу-гүмбек, Гагарин аттыг, «Лу-гүмбек» деп лагерлерде тех-никтиг бөлүмдерин тургузу-лаан, Кызыл чогууун бол-ган Чагытай калде В. Терен-кова аттыг, «Байлак», «Ме-таллурга», «Оптика» лагер-лерге техниктиг чогаалдыгы республика делегелерине кай-гер делегелерин өргөнө-ташкан. Оң-ла лагерлерге анык техниктер станицынын мототехниктер бөлүмүнүн киржичилерин үгүшүлө-рүн, мотоцикл башкылары-нын нары арталарынын көр-гүздүлөрн камгалган. Анык техниктер станицынын кы-лын чоруткан ажилдары тех-никтиг чогаалдыгы школа-ларга нентердинче салдар-ды болуу биздиниг. Шко-лачыларын күзөт, солургал-ды дегем, бажылар бөлүм-дерин чөй өөрдөргө чыгыла школа бүрүтүгө организандар келер делегелерге, маргы-лдааларга ишпейлик белет-кенир чутула.

В. КАЗАКОВ, республиканын анык тех-никтер станицынын дирек-тору.

АНЫЯК ШЫДЫРААЧЫЛАРЫНЫҢ МАРГЫЛААЗЫ

Шыдыраага оолдарынн сал-дыгы чыныг демиселге эртин турар. Филиппинде бооп турар бо маргылдаанын ий-тин и шылдаа ажилдарын Александр Кошев Бельгиянын шыдыраачы Вруно деп Оңу үрүткен. Совет анык шыды-раачы өнүн иштинде эртен-ден салгытты төптүч амы-ларнын элартыла мерелер-ин чынык хаа, оң соода ая-тала артык күжүгү улам ула-гатырып, кай оолдарын ийи-рен 35-ки жыште болгы шы-дыраачы дүжүп берген.

Ычанган Кошев 1,5 санын аларган. Салавооб Мар-иювны (Югославия), Берхо Гварделли (Аргентина) база 1,5—1,5 санынын. Энтон-Джон Майлс (Англия), Петер Уинстон (АКШ), Рауль Хенуа (Колумбия), Ларе-ах Швай-дер (Швейцария) алар ийи са-лымын соода ийи өнүн сан-дыгы, ам дээрдене күчүлү турар Ийги салгыла Швайдер Польянын чемпиону Адам

Кулеговскийн хөшереп удуу алган, а Майс Филиппин шы-дыраачы Антонио Елионну уткан.

Чемпионатта үрүп бүрүтү-лөтө бир-бир шыдыраачы кирип турар, ичылдар мар-гылдаанын организандык Филиппиндер ийи кызып кирип турар. Ичылга кээ ол ийи шыдыраачы ам дээр-дене улуз чедикши чөк ойноп турар. Валтер Нери дийги салгыла Уинстонга, у-турган.

Мергелдейге АЖЫЛДАВАС ЧУНАР-БАЖЫҢ

Тайды районун төвү Бай-Хаак суурда чөй-чөй тудулар-даа элэн немыскаан, улуз-ла суур болур ийи бо. Мын-да бир чотактыг чүвө барын өскөргө амырлар аргавас чөк болду, Мерген Мергенович. Ол болза чунар-бажындир. Оңу ажилтай, шоочалан каандай бээр дөрт ай алкан.

ЯНЗЫ-БҮРҮ ЧҮҮЛДЕР ДУГАЙЫ

СОЛЧУП ТУРАП ГРАДУСТА

Моңу дээр, тываларга, азын амырлардан шала улуз хө-чөздөй, гед үрүр имыраа соок казыр гелде турду олту-квал болур бе?

Моңуду даваннары (оол-роп айланын көл урсунчал-ды) соокка элөн биктег. Бир авес олар хөштин сытылгал-дын иштинге ийикке азы хо-вөнгө тепке турар болза, улам быкты. Моңуду хөшөр-биза чүвө удуурдир даванна-рын болган шимтир халыин удуукарарына соң температу-ра тааржы. Ычанган кы-зын хөй-шын аймаал дашкар

соокка үдүрер болган кезжө-чүлгө өрөлөгө кийер. Ол ажилды өгөлдөш, үш дагып кыла чогуу. Моңуларын сол-чуп турар температура үеин-де күчээр узуктал болур.

ЧАА ИДИН

Көп хөшөргөн саяожкалар-нын шуткуу арга-биле кылы-рын Ленинградтыг «Красный треугольник» фабрикасы чедип алган.

Идиң айман шуткуурунга тааржы өстичел материал-дарын бүдүрер удавас мас-салыг алар. Идиктерин шут-куп кылмырнын аралы улам-на болбайрып турар. Ийги шуткуу арга-биле кылыры-нын төлөвилерчилери хөшө-ргөчү удуука элөн бедик, дис-кек карапта чедип турар идиктерин чыгырын, база су-медип турар.

Ханшарыга албанын ажилдыкчылары идиң шут-куурунга хөшөргөчү чөй мате-риалдарын өөренип тып, шут-куп кылган идиң хөшөргөчү-леринин чаа-чаа чыгыларын маңап турар.

ЧАА ПӨСТЕР

Москванын Свердлов аттыг төрү комбинациянын чуртчу-лары чаа бүдүрүп удурутуп турар постери — Филиппин, Бамелия, Габинушка деп адынар.

Ук постуу шенелде кылы-гарыны үдүргөн.

— Ол постерин бир чам-лык кезжө четтинеринге хө-рек — деп, үк бүдүрүлгөдөй гол ишгерин Т. Соловьева чутгалат турар. — Хурин, кы-зыл, көк тургулар анаа тазы-жыр, Мингүвөлчек, алдын-налка улазынар ол төртү-лөз кылган хөштин улам-на аян-кыныр турар.

— Устүнге адын постери-нин бүдүрүлгөсүн улам ка-барчыр деп эңис орулганы салган бол — деп, бүдүрүл-гөн кол ишгерин чутгалып туунир.

№ 7 «Амырлар албаны» журналан дөрчүлөп алган.

(СЭТА-нын корр.)

Индекс 667000